

Mer om ...

Egenvård i förskolan och skolan

- Egenvård är en hälso- och sjukvårdsåtgärd som legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal bedömt kan utföras av ett barn eller en elev själv, eller exempelvis en förälder, en personlig assistent eller personal i förskolan eller skolan.
- Det är barnets behandlande läkare eller annan legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal som ska avgöra om åtgärden är att anse som egenvård.
- För att hälso- och sjukvården ska kunna göra en korrekt bedömning ska samråd ske med förskolan eller skolan.
- Enligt praxis bör förskolan eller skolan ha rutiner för barnets tillsyn och egenvård. Förskolechefen respektive rektorn ansvarar för att rutinerna är väl förankrade hos den personal som ska utföra åtgärderna.
- Förskolans och skolans tillsynsansvar och vilka åtgärder som krävs förändras med barnets ålder, mognad och övriga omständigheter.

Egenvård

Begreppet egenvård

Det finns barn och elever som är i behov av någon form av medicinska insatser under sin vistelse i t.ex. förskola eller skola. En del av dessa insatser avser sådant som av läkare bedömts som så kallad egenvård. Med egenvård menas en hälso- och sjukvårdsåtgärd som behandlande läkare eller annan legitimerad yrkesutövare inom hälso- och sjukvården bedömt att en person eller en närstående själv kan utföra.

Vad inom egenvård omfattas av hälso- och sjukvårdslagstiftningen?

Hälso- och sjukvårdens bedömning, planering och uppföljning är hälso- och sjukvård. Den egenvård som patienten utför själv eller med hjälp av någon som inte är hälso- och sjukvårdspersonal är däremot inte att betrakta som hälso- och sjukvård och omfattas därmed inte av hälso- och sjukvårdslagstiftningen.

Socialstyrelsens föreskrifter om egenvård

Av Socialstyrelsens föreskrifter om egenvård framgår vad som gäller beträffande information till patienten och andra berörda och hur man ska agera om patientens situation förändras eller om skada inträffar, vem som ska ge instruktioner eller om bedömningen behöver följas upp och

omprövas. Föreskrifterna innehåller även bestämmelser om vad som gäller beträffande samarbetet mellan hälso- och sjukvården, socialtjänsten och andra aktörer, till exempel skolan. Utförligare beskrivning av verksamheter ska samarbeta när det gäller egenvård framgår av Socialstyrelsens meddelandeblad nr 6/2013.

Varje vårdgivare ska ge direktiv och säkerställa att verksamhetens ledningssystem innehåller rutiner för bedömning, samråd och planering i samband med egenvård. Av rutinerna ska det framgå hur huvudmännen för hälso- och sjukvården ska samarbeta med andra aktörer såsom skolan i samband med egenvård.

Om patienten behöver praktisk hjälp för att utföra egenvården, ska den behandlande yrkesutövaren samråda med den eller de närstående som ska hjälpa patienten samt ansvarig befattningshavare hos en annan aktör. Samrådet ska ske med hänsyn till reglerna om sekretess och tystnadsplikt. Om patienten t.ex. behöver praktisk hjälp av en närstående eller någon annan aktör för att utföra egenvården ska den som gör bedömningen om egenvård ansvara för att en planering görs. Av dokumentationen av planeringen ska det framgå bl.a. vilken åtgärd som har bedömts som egenvård och hur information och instruktioner till dem som ska utföra egenvården ska ges.

Förskolans och skolans ansvar för egenvården

Föräldrar kan många gånger ta ansvar för barnets egenvård hemma. Barn och elever vistas i de olika verksamheterna som regleras i skollagen på olika grunder. Samma ansvarsförhållanden gäller för barn i frivilliga skolformer och fritidshem som för elever i de obligatoriska skolformerna. Det tillsynsansvar som vårdnadshavarna har för sina barn enligt 6 kap. föräldrabalken övergår till huvudmannen för verksamheten under den tid som barnet befinner sig i förskolan eller skolan. Förskolans och skolans tillsynsansvar och vilka åtgärder som krävs förändras precis som för vårdnadshavarna med barnets ålder, mognad och övriga omständigheter.

När barnet börjar i förskolan eller skolan måste en ny bedömning göras utifrån de nya förutsättningarna. Då ska en analys göras om åtgärden kan utföras av personalen på ett säkert sätt. För att hälso- och sjukvården ska kunna göra en korrekt bedömning ska samråd ske med förskolan eller skolan.

Förskolan och skolan har ett ansvar för att barnen får hjälp med sin egenvård, t.ex. med att ta sin medicin när barnet vistas i verksamheten. Enligt Socialstyrelsens föreskrifter om egenvård är det den behandlande legitimerade yrkesutövaren inom hälso- och sjukvården som avgör vad som kan utföras som egenvård. Om t.ex. en rektor anser att personalen i skolan inte kan hjälpa en elev med dennes egenvård på ett säkert sätt måste ansvarig inom hälso- och sjukvården tillsammans med skolan komma överens om hur man ska lösa situationen. Någon från kliniken kan t.ex. åka till skolan och informera och instruera personalen så att egenvården kan utföras på ett säkert och tryggt sätt. Det är viktigt att hälso- och sjukvården,

förskola eller skola och vårdnadshavare tillsammans planerar för egenvården i verksamheten och att man samarbetar utifrån barnets bästa. Det är dock alltid hälso- och sjukvården som bedömer vad som är hälso- och sjukvård och vad som kan utföras som egenvård och det ska utgå från vad som är patientsäkert i varje fall. Bedömningen ska dokumenteras i patientjournalen.

Det är arbetsgivaren som ansvarar för att den anställda har den kompetens som behövs och att denne fullgör sina arbetsuppgifter. Elevhälsans personal ansvarar inte för att utföra egenvård i skolan. Elevhälsan ska främst arbeta förebyggande och hälsofrämjande och ska även stödja elevernas utveckling mot utbildningens mål. I det individuellt inriktade arbetet har elevhälsan enligt skollagspropositionen ett särskilt ansvar att undanröja hinder för varje enskild elevs lärande och utveckling. På det sättet kan elevhälsan bli involverad i arbetet med elevers egenvård t.ex. vid planering och samverkan.

Om ett barn eller elev skadas efter en egenvårdsinsats måste ansvarig läkare informeras skyndsamt. Det är den behandlande läkarens uppgift att avgöra om egenvården ska fortsätta eller om insatsen istället ska utföras av hälso- och sjukvårdspersonal. Ansvar för skada vid egenvård bedöms enligt allmänna skadestånds- och straffrättsliga principer.

Om man från skolpersonalens sida utför egenvårdsåtgärder och det uppstår skada på grund av slarv eller misstag kan ersättningsansvar komma ifråga. I de sällsynta fall där personal kan bedömas ha varit oaktsamma är huvudregeln att skadan ska ersättas av arbetsgivaren.

Praxis

I beslut från Skolinspektionen uttalas att förskolan och skolan genom sitt tillsynsansvar har ett ansvar för att en elev får hjälp med sin egenvård. I verksamheten bör det finnas rutiner för uppgifter som hör samman med tillsynsansvaret och egenvården av barn och elever. I det enskilda fallet är det också viktigt att verksamheten samarbetar med berörda vårdnadshavare.

I flera beslut i anmälningsärenden gör Skolinspektionen en samlad bedömning om huvudmannen och förskolan eller skolan har uppfyllt sitt tillsynsansvar utifrån flera olika omständigheter i det enskilda fallet. Sådana omständigheter är t.ex. förekomsten av rutiner beträffande tillsyn av eleven, samarbete med sjukvårdspersonal, personalens kunskaper och om det finns en tydlig ansvarsfördelning beträffande tillsynen av eleven. Även andra omständigheter kan vara av betydelse som t.ex. barnets eller elevens ålder och mognad.

I ett beslut avseende förskolan kritiserade Skolinspektionen en kommun utifrån ovan nämnda bedömningsgrunder. Skolinspektionen överlämnade frågan om behandlande läkares ansvar för att göra en bedömning av egenvård till Socialstyrelsen.¹

Socialstyrelsen har i beslut gjort följande bedömningar. Enligt föreskriften om bedömningen av om en hälso- och sjukvårdsåtgärd kan utföras som

¹ Sedan den 1 juni 2013 är Inspektionen för vård och omsorg tillsynsmyndighet.

egenvård ska vårdgivaren ha rutiner för hur samarbetet med andra aktörer ska fungera i samband med egenvård. Den behandlande legitimerade yrkesutövaren ska göra en bedömning av om en hälso- och sjukvårdsåtgärd kan utföras som egenvård. En hälso- och sjukvårdsåtgärd får inte bedömas som egenvård om utförandet av egenvården kan innebära att patienten utsätts för risk att skadas. Om patienten behöver praktisk hjälp för att utföra egenvården under skoltid ska den behandlande legitimerade yrkesutövaren inom sitt ansvarsområde samråda med ansvarig befattningshavare i skolan. Bedömningen ska dokumenteras i patientens journal.

Läkaren som har gjort bedömningen ska ansvara för att en planering görs om patienten behöver praktisk hjälp av skolan för att utföra egenvården. Planeringen ska göras i samråd med dem som ska hjälpa patienten med egenvården och planeringen ska dokumenteras. I planeringen ska det bland annat framgå hur information och instruktioner till dem som ska utföra egenvården ska ges. Patienten/vårdnadshavare ska få en kopia av dokumentationen av planeringen.

Enligt Socialstyrelsens bedömning ska den behandlande legitimerade yrkesutövaren inom sitt ansvarsområde i varje enskilt fall bedöma om en hälso- och sjukvårdsåtgärd kan utföras som egenvård i enlighet med föreskrifterna. Vårdgivaren måste säkerställa att det finns rutiner för hur bedömningar ska genomföras.

Aktuella bestämmelser, förarbeten och praxis

Skollagen (2010:800)

Föräldrabalken (1949:381)

Skadeståndslagen (1972:207)

Proposition 2009/10:165 Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet

Socialstyrelsens föreskrifter (SOSFS 2009:6) om bedömningen av om en hälso- och sjukvårdsåtgärd kan utföras som egenvård

Socialstyrelsens meddelandeblad nr 6/2013 (art nr 2013-4-17)

Skolinspektionens delbeslut den 9 juni 2010 (dnr 42-2009:172)

Skolinspektionens beslut den 19 augusti 2010 (dnr 2010:705), beslut den 20 december 2010 (dnr 2010:4396), beslut den 14 oktober 2011 (dnr 2011:3267) och beslut den 7 februari 2012 (dnr 2011:4428) .

Socialstyrelsens beslut den 14 december 2010, dnr. 9.2-27147/2010 (anmälan inkommen via Skolinspektionen, dnr 41-2010:705) och beslut den 4 maj 2011, dnr 9.2-25826/2010.